

EL TEMA BALEAR I ELS AUTORS ILLENC S A "ESTUDIOS GEOGRÁFICOS"

Miquel GRIMALT

Raquel RODRÍGUEZ

Dins del desenvolupament de la ciència geogràfica a l'Estat Espanyol ha tengut una importància fonamental la publicació **Estudios Geográficos**, duita a terme per l'Instituto Juan Sebastián Elcano, depenent del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC).

Aquesta revista fou l'única dedicada a la nostra disciplina al llarg de les dècades immediates a la postguerra (excepció feta del bolletí editat per la 'Sociedad Geográfica de Madrid').

Les planes d'**Estudios Geográficos** reflecteixen els principals avanços en el conreu de la Geografia arreu de l'Estat; igualment serà una font de relació amb les escoles estrangeres a través de traduccions d'articles d'autors forans referents a l'àmbit espanyol, així com notícies bibliogràfiques o d'interés divers.

Encara que inicialment la publicació està dirigida i mediatitzada per la ideologia del règim polític del moment (1), la seva línia seriosa i de rigorositat científica és innegable i ha determinat el prestigi mantingut per la mateixa en tot moment (2).

Dins d'aquesta revista apareixen tota una sèrie d'articles referits a les Illes Balears. Igualment hi ha autors illencs que a les seves planes han donat a conèixer llurs treballs d'investigació i, en alguns casos, divulgatius.

Especialment nombrosa fou la presència illenca en el període comprès entre les darreries de la dècada de 1950 i començament dels 60. Aquest fet fou propiciat pel caràcter quasi exclusiu del CSIC amb manca de centres d'investigació i revistes pròpies a la nostra comunitat.

Una característica a esmentar dins aquest grup de texts és la seva heterogeneïtat, tant de continguts com de nivell d'anàlisi. Per a classificar-los hem establert una divisió segons l'àmbit que abarquen:

1. Articles referits a Balears.
  - a) Illes en conjunt.
  - b) Mallorca
  - c) Menorca
  - d) Eivissa i Formentera
  - e) Referències històriques i biogràfiques.
2. Articles d'autors illencs.
  - a) Teòrics
  - b) Monografies
  - c) D'altres

1.a. Illes en conjunt

Hi ha una manca d'articles referits a tot l'àmbit balear, tan sols en trobam que tracten conjuntament les Gimnèsies o les Pitiuses.

Dins dels mateixos destaca la traducció d'un article juvenil de J. BRUNHES **En Mallorca y Menorca**, en que l'autor fa un assaig de sintetitzar la nostra realitat a través d'una acurada prosa. La influència de la visió de les nostres terres es veurà posteriorment reflectida en l'obra cabal del geògraf **Géographie Humaine**.

Un altre autor francès, P. MONBEIG durà a terme una comparació entre l'evolució econòmica de les dues Balears majors, prenent el model inicial de desenvolupament en el segle XVIII. (**La revolución económica de Mallorca y Menorca en el siglo XVIII**).

1.b. Mallorca.

Mallorca apareix tractada amb relativa profusió. En una primera època destaquen treballs de caràcter físic, relacionats amb la pedologia, amb obres com les de L. GARCIA SAINZ i M. MENSING.

En un segon moment els temes mallorquins tan sols són tractats per autors de la terra. Cal destacar en aquest sentit l'aparició dels resums de les tesis de llicenciatura i doctorat de V.M. ROSSELLO VERGER, que tractaven respectivament de **La Huerta de Levante en Palma de Mallorca** i **El paisaje natural y la vida agraria en el S. y el SE de Mallorca**. Ambdós treballs s'ajusten a l'esquema de monografia regional francesa.

A part dels esmentats articles de síntesi, n'apareixen d'altres connectats amb un únic caire de la realitat geogràfica, els seus autors són B. BARCELO PONS, M. PALMER VERGER, així com el ja esmentat V.M. ROSSELLO.

1.c Menorca.

Menorca tota sola únicament apareix a **La industria en la isla de Menorca** de J. RODRIGUEZ ARZUA, que analitza aquest sector econòmic a través del seu procés històric, així com la seva situació en aquell moment (1956).

1.d. Eivissa i Formentera.

Les Pitiuses són estudiades per J. VILA VALENTI, que en fa dos articles seguint la tradició francesa **Formentera, estudio de Geografía Humana** i **Ibiza y Formentera, islas de la sal**, en que la coneixença del mode de vida en constitueix l'objectiu fonamental.

Aquesta visió es completa amb un articles d'antropologia social referit al reguïu en les planes aiguamolloses properes a Vila d'Eivissa, obra del nord-americà G.M. FOSTER.

1.e. Referències històriques i biogràfiques.

L'heterogeneïtat d'extensió i

contingut és la tònica d'aquest grup d'articles.

Dos d'ells, escrits per A.MELON RUIZ DE GORDEJUELA, són comentaris a la publicació d'investigacions científiques referides al nostre àmbit. Així la biografia del Pare Serra escrita a 1787 per Fra Francesc Palou i que aparegué a **España Misionera (3)**, motivà que MELON escrivís **Las exploraciones españolas en América del Norte alentadas por la obra misional del Fray Junípero Serra**, exploracions en les que fou fonamental la participació del pilot mallorquí Francesc Pérez.

Del mateix autor és **La Cartografía Mallorquina**, que comenta els trets principals de l'obra homònima de Rey Pastor y García Camarero. (4).

A part cal situar referències a congressos i reunions celebrades a Balears, o en que l'estudi del fet insular té una importància central. Dins d'aquest grup estarien les notícies aportades per V.M.ROSSELLO i J.LOPEZ GOMEZ.

En darrer terme hi situam la biografia d'un menorquí il.lustre, D.Francesc Hernández Sanz (1863-1949), autor del **Compendio de Geografía e Historia de Menorca** (1908), i exemple de polígraf d'entre segles.

2. ARTICLES D'AUTORS ILLENCES NO REFERITS ESPECÍFICAMENT A LES BALEARS.

2.a. De caràcter metodològic.

Aquesta categoria tan sols és ocupada per l'aportació del metereòleg menorquí J.M.JANSA GUARDIOLA, amb **La Climatología como ciencia geográfica**, escrit de contingut teòric en que diferencia entre la metereologia i climatologia, i dins d'aquesta darrera entre dos mètodes: l'estadístic i el sinòptic (que en el moment en que s'escriue l'article estava en els seus inicis).

2.b. Monografies.

La primera generació de geògrafs mallorquins, constituïda per B.BARCELO i V.M.ROSSELLO, han escrit repetidament a **Estudios Geográficos**, essent especialment prolífic l'esmentat en darrer lloc.

De B.BARCELO destaca el resum de la seva Tesi de Llicenciatura **Evolución de la estructura agraria de Ocaña**.

L'obra de V.M.ROSSELLO abarca amples camps de l'estudi geogràfic (geomorfologia, geografia de la població, geografia agrària) i de localització (des del Llevant peninsular a Canàries).

Completa el grup T.VIDAL BENDITO, geògraf menorquí especialitzat en l'anàlisi demogràfica i radicat a Catalunya, temàtica i espai al que fa referència.

2.c. Varis.

En aquest epígraf hem cregut útil recollir informes o comentaris breus inclosos dins la secció "Crònica" de la revista.

Tal qualificació mereixen un escrit de juventud de B.BARCELO i algunes notes signades per V.M.ROSSELLO.

**LES ILLES BALEARS I ELS AUTORS IL·LENCES A "ESTUDIOS GEOGRÁFICOS"
(1940-1981).**

1. ARTICLES REFERITS A LES BALEARS.

1.a.- Illes en conjunt.

- BRUNHES, Jean **En Mallorca y Menorca**
Tom nº 28, vol.VIII, p.545-560 (Agost 1947).
Traducció de M. de TERAN, original a "Revue des deux mondes", Abril 1911.
- MONBEIG, Pierre **La revolución económica de Mallorca y Menorca en el siglo XVIII.**
Tom nº69, vol.XVIII, p.499-510 (Novembre 1957)
Traducció de B.BARCELO, original al "B.S.A.L", tom 622-623, Octubre 1932.
- 1.b.- Mallorca**
- BARCELO PONS, Bartomeu **Los Archivos de las Sociedades de Amigos del País**
Tom nº74, vol.XX, p.127-129 (Febrer 1958)
- BARCELO PONS, Bartomeu **Aproximación a una geografía del ruido**
Tom nº138/139, vol.XXXVI, p.1-29 (Febrer-Maig 1975).
- DEFFONTAINES, Pierre **Quelques aspects sur la Géographie de Majorque.**
Tom nº35, vol.X, p.341-351 (Maig 1949).
Resum d'una conferència llegida el 16-IV-1948 a la secció de Barcelona de l'"Instituto J.S. Elcano".
- GARCIA SAINZ, Luís **Las formaciones rojas loessico-fluviales del Norte de España; su origen y semejanzas**
Tom nº15, vol.V, p.247-346 (Maig 1944).
- MENSHING, H. **'Karst' y 'Tierra Rossa' en Mallorca.**
Tom nº65, vol XVII, p.659-672 (Novembre 1956).
Traducció de F.FERNANDEZ ALONSO, original a "Erkunde", 1955, p.188-195.
- PALMER VERGER, Magdalena **La industria del palmito en Mallorca.**
Tom nº72, volXIX, p.337-352 (Agost 1958).
- ROSSELLO VERGER, Vicens M. **La huerta de Levante en Palma de Mallorca**
Tom nº77, vol XX, p.523-578 (Novembre 1959).
- ROSSELLO VERGER, Vicens M. **El paisaje natural y la vida agraria en el S y en el SE de Mallorca (I)**
Tom nº92, vol XXIV, p.311-368 (Agost 1963).

El paisaje natural y la vida agraria en el S y en el SE de Mallorca (II)

Tom nº 93, vol XXIV, p.475-546 (Novembre 1963)

ROSSELLO VERGER, V.M.

Plioceno marino en el Migjorn de la isla de Mallorca

Tom nº123, vol XXXII, p.373-376 (Maig 1971).

1.c.- Menorca

RODRIGUEZ ARZUA, Joaquín

La industria en la isla de Menorca.

Tom nº62, vol XVII, p.5-40 (Febrer 1956)

1.d.- Eivissa i Formentera.

FOSTER, George M.

Las "feixes" de Ibiza.

Tom nº48, vol.VIII, p.559-568 (Agost 1952).

Traducció d'A.LOPEZ GOMEZ, original a 'The Geographical Review', tom XLII, p 227-237 (New York, Abril 1952).

VILA VALENTI, Joan

Formentera, estudio de Geografía Humana.

Tom nº40, vol.XI, p.389-442 (Agost 1950).

VILA VALENTI, Joan

Ibiza y Formentera, islas de la sal.

Tom nº52, vol.XIV, p.363-408 (Agost 1953).

1.e.- Referències Històriques i biogràfiques

COMAS, J.

Don Francisco Hernández Sanz

Tom nº37, vol.X, p.722-723 (Novembre 1949).

LOPEZ GOMEZ, Julia

VI Coloquio Nacional de Geografía de Palma de Mallorca

Tom nº156/157, vol.XL, p.463-464 (Novembre 1979).

Nota sobre la celebració a Ciutat de Mallorca del VI Col.loqui de l'A.G.E.

MELON RUIZ DE GORDEJUELA, Amando

Las exploraciones españolas en América del Norte alentadas por la obra misional de Fray Junípero Serra.

Tom nº22, vol.VII, p.29-46 (Febrer 1946).

MELON RUIZ DE GORDEJUELA, Amando

La Cartografía Mallorquina.

Tom nº81, vol.XXI, p.529-534 (Novembre 1960).

ROSSELLO VERGER, V.M.

Insularismo e islas mediterráneas.

Tom nº88, vol XXIII, p.464-470 (Agost 1962).

Notícia del Col.loqui internacional del CNRS francès, dedicat als problemes del poblament insular. S'esmenten molts de treballs referits a Balears o d'autors mallorquins.

2. ARTICLES D'AUTORS ILLENCOS NO REFERTIS ESPECÍFICAMENT A LES BALEARS.

2.a.- De caràcter metodològic.

JANSA GUARDIOLA, Josep Maria   **La Climatología como ciencia geográfica**
Tom nº57, vol XV, p.569-587 (Novembre 1954).

2.b.- Monografies

BARCELO PONS, Bartomeu   **Evolución de la estructura agraria de Ocaña**
Tom nº63, vol.XVII, p.185-206 (Maig 1956).

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **La industria azulejera en España**
Tom nº104, vol XXVII, p.423-450 (Agost 1966)

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **El macizo de Mondover. Estudio Geomorfológico.**
Tom 112/113, vol XXIX, p.423-474 (Agost-Novembre 1968)

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **Costras y encostramientos en el sur mediterráneo.**
Tom 131, vol XXXIV, p.423-429 (Maig 1973).

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **El interglaciar actual y su fin próximo**
Tom nº137, vol XXXV, p.657-668

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **L'Illa Plana o Nova Tabarca, precisiones sobre su papel paleogeográfico.**
Tom nº151, vol XXXIX, p.242-248 (Maig 1978).

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **Dinámica poblacional en las Canarias Orientales (1960-1975).**
Tom nº152, vol XXXIX, p.267-284 (Agost 1978).

ROSSELLO VERGER, Vicens M.   **Residuos de Catastro Romano en Candete y Villena.**
Tom nº158, vol XLI, p.5-13

VIDAL BENDITO, Tomàs   **El reverso de la urbanización: la despoblación del campo de Cataluña**
Tom nº118, vol XXXI, p.159-163 (Febrer 1970).

2.c.- Varis

BARCELO PONS, Bartomeu   **La industria siderúrgica en Europa Occidental**
Tom nº61, vol XVI, p.858-859 (Novembre 1955).

BARCELO PONS, Bartomeu

Las investigaciones oceanográficas del Observatorio Lamont de la Universidad de Columbia

Tom nº65, vol XVII, p.709-710 (Novembre 1956)

ROSSELLO VERGER, Vicens M.

El VIII Congreso de la INQUA (París 30-VIII/5-IX 1969)

Tom nº119, vol XXXI, p.317-332 (Maig 1970).